

**BİLİME VE EĞİTİME ADANMIŞ BİR KARIYER: ÇİĞDEM
KAĞITÇIBAŞI
Gökhan ARSLANTÜRK***

Özet: Çiğdem Kağıtçıbaşı, Türkiye’de psikoloji alanında çalışan araştırmacılar ve akademisyenler için başarılarla dolu bir kariyeri ifade etmektedir. Onun kültürlerarası psikoloji yazınına katkıları ve geride bıraktığı eserler alandaki bilimsel çalışmalara halen öncülük etmektedir. Özellikle çocuğun değeri çalışmaları ve aile değişim modeli, hem kültürlerarası alanda hem de Türkiye’de aile çalışmalarına ışık tutmaktadır. Yalnızca akademik kimliği ile değil sosyal sorumluluk projeleri ile de içinde yaşadığı topluma önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çalışma, 2 Mart 2017 tarihinde yaşamını yitiren değerli bilim insanınyaşamına ve çalışmalarına kısa bir bakış sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çiğdem Kağıtçıbaşı, Kùltürler Arası Psikoloji, Çocuğun Değeri Çalışmaları, Aile Değişim Modeli

**A CAREER DEDICATED TO SCIENCE AND EDUCATION: ÇİĞDEM
KAĞITÇIBAŞI**

Abstract: Çiğdem Kağıtçıbaşı, represent a succesful career for researchers and academics working in the field of psychology in Turkey. Her contributions to the literature of cross-cultural psychology and the works she left behind are still pioneering scientific studies in the area. Especially, the value of the children researches and the model of family change shed light on the cross-cultural field as well as family studies in Turkey. Not only with her academic identity but social responsibility projects have also contributed significantly to her society. This work was prepared to provide a brief overview of the life and work of the precious scientist who lost her life on 2 March 2017.

Key Word: Çiğdem Kağıtçıbaşı, Cross-cultural psychology, Value of The Children Researches, The Model of Family Change

*Dr.Psikolog, Kayseri Polis Meslek Eğitim Merkezi. g.arslanturk52@gmail.com

gerekmektedir. Bu amaca ulaşmak için çok az psikolog Çiğdem Kağıtçıbaşı'ndandaha sıkı çalışıyor...’’¹²

“ÇiğdemKağıtçıbaşı ile ilk 1980'lerin sonlarında, toplumsal ve örgütsel psikolojiye yönelik kültürler arası yaklaşımlarla ilgilendiğim ve Uluslararası Kültürlerarası Psikoloji Birliği'nin kongrelerine katılmaya başladığımda tanıştım. Hem Türkiye'de psikolojiye hem de kültürlerarası psikolojinin en iyi nasıl ilerleyebileceğine ilişkin tartışmalara yaptığı katkılar nedeniyle ona artan saygı duydum...’’¹³

“Çeşitli işlevlerle geçen on yıllar boyunca çeşitli IACCP konferanslarında Çiğdem'le tanıştım. Entelektüel açıdan çok değerli bir meslekaşının uzak perspektifi yıllar geçtikçe yakın ve harika bir dostluğa dönüştü. Çalışmaları ve mesajı için Çiğdem'in coşku ve özverisi öğrenciler ve meslektaşları için ilham kaynağıdır. Kişilerarası sıcaklığı ve mizah duygusu onunla olan tüm buluşmaları özel kılar. Onunla çok önemli anlar yaşamamanın ayrıcalıklı olduğunu hissediyorum ve gerçekten daha fazla karşılaşmak isterim.”¹⁴

Söz konusu eserde meslektaşları tarafından benzer görüş ve anılarla sıklıkla onore edilen Kağıtçıbaşı'nın kültürel ve gelişimsel bakış açısı ile aileyi ele aldığı *çocuğun değeri araştırmaları* ve önerdiği *aile değişim modeli* ilgili yazında sıklıkla atıfta bulunulmasının yanı sıra Türkiye’de aile konusunda da en kapsamlı kuramsal bilgileri sunmaktadır. İzleyen alt bölümde bu bilgiler ışığında Türkiye’de aile yapısına ilişkin kısa bir bakış sunulmuştur.

12 John G. Adair, Indigenization, andbeyond: theprocessandextent of psychology’sgrowth as an internationalscience. Perspectives on Human Development, Family, andCulture içinde, yazar Sevda Bekman ve Ayhan Aksu-Koç, 108-125. Cambridge: Cambridge UniversityPress, 2009. S. 3

13 Peter B. Smith, “Insearch of autonomaus-relational self-contrual. Perspectives on Human Development”, Family, and Culture içinde, yazar Sevda Bekman ve Ayhan Aksu-Koç, 108-125. Cambridge: Cambridge UniversityPress, 2009, s. 143.

14 Heidi Keller ve Robin Harwood, “Culture And Developmental Pathways Of Relationshipformation. Perspectives on Human Development, Family, and Culture içinde, yazar Sevda Bekman ve Ayhan Aksu-Koç, 108-125. Cambridge: Cambridge UniversityPress, 2009. s. 157.

2- Çocuğun Değeri Çalışmaları, Aile Değişim Modeli ve Türkiye’de Aile

Kağıtçıbaşı’nın Kültürlerarası Psikoloji disiplini yazınında iyi bilinen ve aileyi gelişimsel olarak ele aldığı *Çocuğun Değeri Araştırmaları*¹⁵ ve *Aile Değişim Modeli*¹⁶ kapsamında sunduğu açıklamalar, Türk aile yapısının anlaşılması için oldukça yararlı bilgiler sağlamaktadır. Kağıtçıbaşı, aile değişim modelinde üç aile prototipi tanımlanmaktadır. Bu üç model, kırsal, tarıma dayalı ve az gelişmiş bölgelerde yaşayan ailelerde sık rastlanan *geleneksel bağımlı aile modeli*, buna zıt olarak sanayileşmiş batı toplumlarında sıklıkla betimlenen *bağımsız aile modeli* ve bu ikisinin bir sentezi durumunda olan *psikolojik (duygusal) bağımlı aile modelidir*. Coğrafi konumu itibarıyla Türkiye, farklı kültürlerin kesiştiği bir ülke olarak aile yapısında da bu özelliğinden etkilenmektedir. Sosyal değişim ile birlikte pek çok Türk aile prototipi ortaya çıkmıştır ancak özellikle Kağıtçıbaşı’nın Aile Değişim Modelinde tasvir ettiği modellerden ikisi Türk aile yapısı için geçerli olarak görülmektedir. Kırsal kesimlerde sıklıkla geleneksel bağımlı model ve şehirlerde psikolojik (duygusal) bağımlı aile modeli bu iki modeldir. Bununla birlikte ailesel toplulukçu bir kültür olan Türkiye’de sosyal değişimle birlikte psikolojik (duygusal) aile modeline doğru kayma süreci gözlenmektedir¹⁷.

15 Çiğdem Kağıtçıbaşı, *The Changing Value of Children in Turkey*. Yayın no 60-E. Honolulu: East-west Center, 1982.

16 Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Family and socialization in cross-cultural perspective: a model of change*. Cross-cultural Perspectives: Nebraska Symposium on Motivation, 1989 içinde, yazar J. Berman, 135-200. Lincoln: Nebraska University Press, 1990. Ayrıca bkz. Kağıtçıbaşı, *Family And Human Development Across Cultures: A View From The Other Side*. Matwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996, “*A Model of Family Change in Cultural Context*”. *Online Readings in Psychology and Culture* 3, no. 6 (2002): <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1059> (Erişim tarihi: 07.07.17), Benlik, *Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2007.

¹⁷ Bilge Ataca, “*Turkish Family Structure And Functioning*”. **Perspectives on Human Development, Family, and Culture içinde**, yazar Sevdâ Bekman ve Ayhan Aksu-Koç, 108-125. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, Kağıtçıbaşı, *A Model of Family Change in Cultural Context*, age s.. 6

Çocuğun değeri açısından bakıldığında, ekonomik olarak aileye katkı sağlayan (çocuğun ekonomik değeri) çocuk rolünden, duygusal yönden tatmin eden (çocuğun duygusal değeri) ve ona sosyal kabul sağlayan (çocuğun sosyal değeri) bir sürece doğru evirildiği görülmektedir¹⁸. Genel olarak kırsal kesim de dâhil olmak üzere Türk aile yapısına bakıldığında yapısal olarak çekirdek aile olarak görülmekle birlikte kendine özgü bir niteliği olan, aile üyeleri arasında ilişkilerin güçlü olduğu, duygusal sınırların yakın, etkileşimin ve sosyal mesafenin ise sıkı olduğu işlevsel olarak geniş aile tipine daha yakın bir aile modeli gözlenmektedir. Kağıtçıbaşı¹⁹, Türk şehirli aile tipini özerk ilişkisel benlik olarak adlandırılan benlik tipinin gelişmesi için uygun bir çevre sağlayan aile ortamı olarak değerlendirmektedir. Bu aile ortamı, özerkliğin desteklendiği, yüksek ilişkililik ve yüksek denetimin bir arada olduğu çocuk yetiştirme stili ile ekonomik bağımsızlığın öne çıktığı batılı aile kültürünün geleneksel ailede duygusal bağımlılık ile harmanlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu benlik tipi hem özerkliğin hem de yakınlık ve ilişkiselliğin bir arada olduğu, toplulukçu bir kültürde bireyselliğin de korunduğu bir benlik olarak yorumlanabilir.

¹⁸ Bilge Ataca, **Turkish family structure and functioning, Age**, s.108-125, Çiğdem Kağıtçıbaşı, **The Changing Value of Children in Turkey**.»Yayın no 60-E. Honolulu: East-West Center, 1982

¹⁹ Çiğdem, Kağıtçıbaşı, **Family and Human Development Across Cultures: A View from the Other Side**.Matwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996. Ayrıca aynı yazar bkz. “*Autonomy And Relatedness In Cultural Context: Implications for Self And Family*.” **Journal of Cross-cultural Psychology**, no. 36 (2005): 403-422, **Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji**. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2007

3.Sonuç

Çocuğun değeri çalışmaları ve aile değişim modeli, kültürde ve toplum yaşantısında zamana yayılmış değişim sürecinin aileye yansımaları ve bu aile ortamının benlik gelişimine ve kişiler arası ilişkilere etkisini analiz edebilmek için ilgili yazına kazandırılmış değerli kuramsal yaklaşımlardır. Kùltürler arası psikoloji disiplini, içinde yaşadığımız dünyanın çok kùltürlü kimliğinin bizler için aynı zamanda bilimsel bir zenginlik olduğunu düşündürmektedir. Çiğdem Kağıtçıbaşı, kariyerinin başlarında bu zenginliğin önemini yakalayabilmiş ve eserlerine yansıtmış değerli bir insanı olarak saygın bir yer edinmiştir.

Çiğdem Kağıtçıbaşı ismi, psikoloji bilimi açısından Türkiye’de akademik yolculuğa yeni başlayan araştırmacılara önemli bir rol modelidir. 2 Mart 2017 tarihinde vefat eden Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın kariyeri ve bilime yaptığı katkılar ile yukarılara taşıdığı çıta, psikoloji alanından çalışan tüm araştırmacılar için bir yandan ulaşılması güç bir noktayı diğer yandan da önemli bir motivasyon kaynağını ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Adair , John G.; “Indigenization, and beyond: the process and extent of psychology’s growth as an international science. *Perspectives on Human Development, Family, and Culture*, (ed. Sevda Bekman ve Ayhan Aksu-Koç). Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 3-16.

Ataca, Bilge; “Turkish family structure and functioning” *Perspectives on Human Development, Family, and Culture*, (ed. Sevda Bekman ve Ayhan Aksu-Koç). Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 108-125.

Bekman, Sevdâ ve Aksu-Koç, Ayhan (ed.); Perspectives on Human Development, Family, And Culture, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; *The Changing Value of Children in Turkey*, Yayın no 60-E. Honolulu: East-west Center, 1982.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; “Family and socialization in cross-culturalperspective: a model of change. Cross-cultural Perspectives” *Nebraska Symposium on Motivation*, 1989, yazan J. Berman, 135-200. Lincoln: Nebraska UniversityPress, 1990

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; *Familyand Human Development Across Cultures: A ViewfromtheOther Side*. Matwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; “CrossingtheBosphorus: Toward a sociality relevant and culturally sensitive career in psychology,” in M. H. Bond (ed.), *Working at the Interface of Cultures: 18 Lives in Social Science*(London: Routledge, 1997) sf. 126-137

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; “A Model of Family Change in CulturalContext.” *Online Readings in Psychologyand Culture* 3, no. 6 (2002): <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1059>

Kağıtçıbaşı, Çiğdem; “Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family” *Journal of Cross-cultural Psychology* ,no. 36 (2005): 403-422
Kağıtçıbaşı, Çiğdem; *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2007

Keller Heidi ve Harwood Robin; Culture and developmental path ways of relationship formation. *Perspectives on Human Development, Family, and Culture*, (ed. Sevdâ Bekman ve Ayhan Aksu-Koç). Cambridge: Cambridge UniversityPress, 2009, ss. 157-177.

Smith, Peter B.; Insearch of autonomaus-relational self-contrual. *Perspectives on Human Development, Family, and Culture*, (ed. Sevdâ Bekman ve Ayhan Aksu-Koç). Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 143-156